

Stefan K. Kozłowski

PŁOCK-RADZIWIĘ II, STANOWISKO KULTURY CHOJNICKO-PIEŃKOWSKIEJ

W roku 1971 zgłosił się do Katedry Archeologii Pradziejowej i Wczesnośrednio-wiecznej Uniwersytetu Warszawskiego mieszkaniac Płocka – p. Henryk Bie-drzycki i przekazał do opracowania zebrane przez siebie materiały krzemienne z te-renu miasta. Wśród nich wyróżniają się zabytki ze stanowiska II w Płocku-Radziwiu, które zostały zebrane z powierzchni wydmy piaszczystej przeciętej ulicą Zieloną. Pochodzą one z powierzchni misy deflacyjnej o rozmiarach 40×30 m.

Wstępna analiza typologiczna upoważnia do sądu, że możemy tu mieć do czy-nienia z mezolitycznym zespołem homogenicznym. Przemawia też za tym argument planigraficzny. Te okoliczności skłoniły autora do monograficznego opracowania powierzchniowego materiału z Płocka-Radziwia II.

Materiał zabytkowy

1. Bardzo mały, dość smukły półksiężyc retuszowany stromo, wysoko (tabl. I, 1).
2. Dwa mikrolityczne trójkąty nierównoboczne (tabl. I, 2, 3), o łukowatych tylcach, retuszowanych półstromo, nisko. Oba z negatywami rylcowczymi, jeden uszkodzony. Należą do typu tzw. trójkątów chojnickich.
3. Bliski opisanym trójkątom półksiężyc (tabl. I, 4), identycznie jak one retu-szowany, z negatywem rylcowczym.
4. Mikrolityczny, smukły trójkąt prostokątny (tabl. I, 5), retuszowany stromo, wysoko. Należy do tzw. trójkątów pieńkowskich.
5. „Duży” trójkąt janisławicki (tabl. I, 7), retuszowany półstromo, nisko. Po-siada boczny negatyw rylcowy, który jest świadectwem użytkowania okazu jako ostrza strzały (pseudorylec powstały przy uderzeniu strzały w twarde podłoże). Wierzchołek retuszowany poprzecznie, co jest rzadkie w okazach tego typu.
6. Krępy romb retuszowany półstromo, wysoko (tabl. I, 6).
7. Trzy niskie trapezy o średnio rozwartych półtylcach (tabl. I, 8 - 10), różnie retuszowane. Drugi i trzeci z surowca czekoladowego.
8. Dwa zwykłe trapezy (tabl. I, 11, 12) o prawie równoległych, półstromych, wysokich półtylcach.

9. Wysoki trapez (tabl. I, 13) o silnie rozwartych, stromych, wysokich półtyłcach; uszkodzony.

10. Krępy, bardzo mały drapacz łukowy (tabl. I, 14) wykonany z wióra. Drapisko prawie prostkowe, półstrome. Surowiec czekoladowy.

11. Krępy, mikrolityczny podwójny drapacz łukowy z wióra (tabl. I, 15). Ma średnio zakolone, stromawe drapiska. Surowiec czekoladowy.

12. Krótki, mikrolityczny drapacz łukowy z odłupka (tabl. I, 16) o średnio zakolonym, półstromym drapisku. Surowiec czekoladowy.

13. Uszkodzony mikrolityczny drapacz podgroszak (tabl. I, 17), retuszowany półstrome. Surowiec czekoladowy.

14. Mały, smukły drapacz łukowy z wióra (tabl. I, 18), o silnie zakolonym, półstromym drapisku, lekko zachodzącym na jeden bok.

15. Dwa krępe, bardzo małe skrobacze boczno-poprzeczne (tabl. I, 19, 20) wykonane z odłupków, retuszowane półstrome.

16. Skrobacz skośny (tabl. I, 21) z odłupka, retuszowany półstrome.

17. Dwa skrobacze retuszowane półstrome na stronę spodnią (tabl. I, 22, 23), odłupkowe.

18. Skrobacz dookolny poprzeczny (tabl. I, 24), odłupkowy.

19. Krępy skrobacz dookolny podłużny (tabl. I, 25), retuszowany półstrome. Surowiec świeciechowski.

Ponadto nieco odpadków i jeden skrobacz skośnik łukowy krępy, zapewne paleolityczny.

W inwentarzu dominuje surowiec narzutowy bałtycki, ale występuje też czekoladowy oraz świeciechowski.

Próba interpretacji

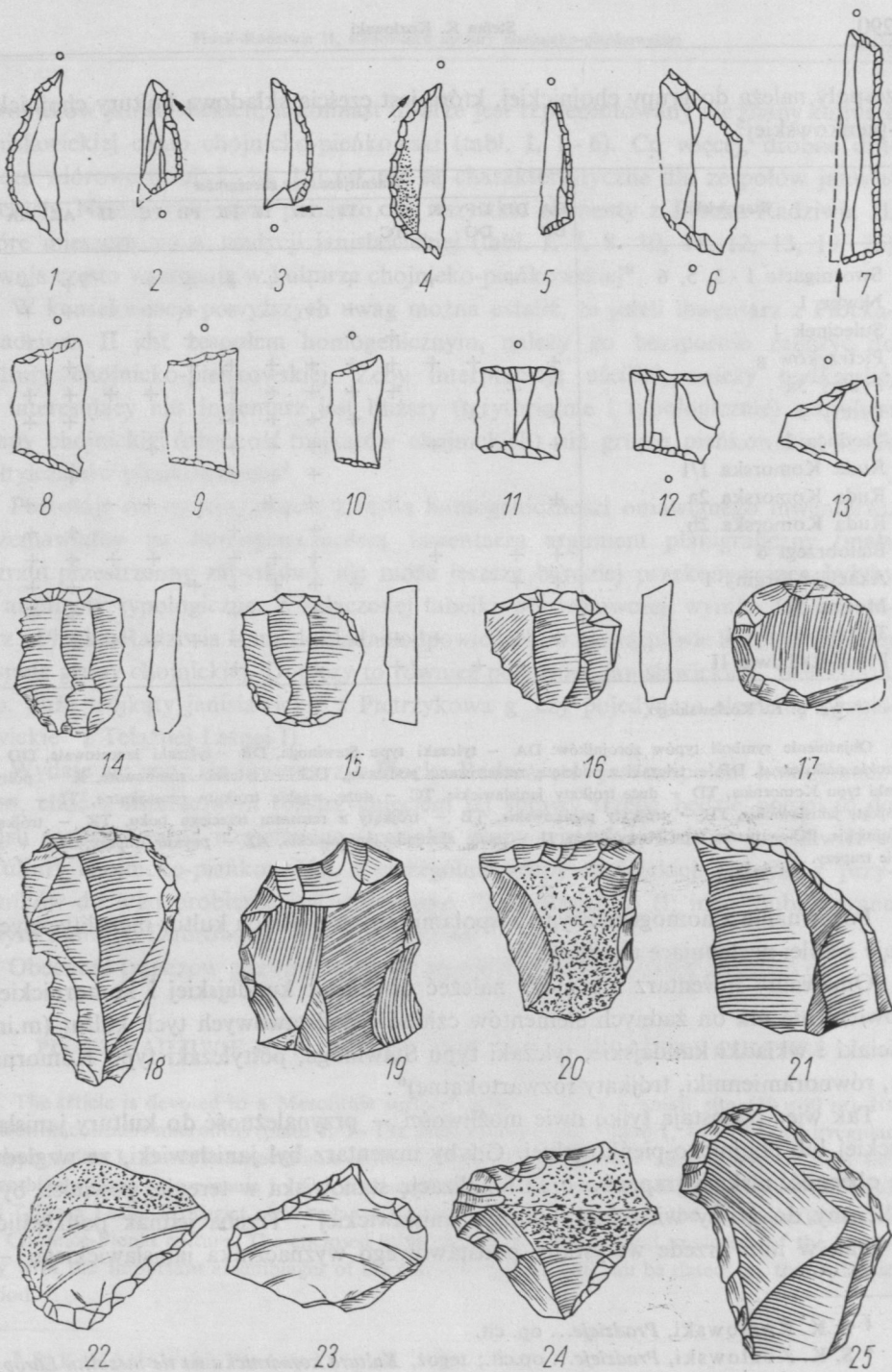
Interesujące materiały ze stanowiska II w Płocku-Radziwiu mają liczne i dobre nawiązania w zespołach i inwentarzach mezolitycznych znanych z Polski północno-zachodniej oraz Brandenburgii¹. Załączona tabela ilustruje zbieżności inwentarza płockiego z zespołami homogenicznymi z wymienionego wyżej terenu. Zespoły te pochodzą częściowo z wykopalisk (Swornigacie, stan. 1 - 3, 5, 6, pow. Chojnice², Pietrzyków, stan. g, pow. Września³), częściowo zaś zostały zebrane metodycznie z powierzchni stanowisk (stanowiska środkowego odcinka Warty, eksplorowane przez J. Kostrzewskiego i jego uczniów⁴, Teląźna Leśna, stan. I, pow. Włocławek, eksplorowana przez J. Trzeciakowskiego). Wszystkie wymienione w tabelce

¹ S. K. Kozłowski, *Pradzieje ziem polskich od IX do końca V tysiąclecia p.n.e.*, Warszawa 1973; B. Gramsch, *Untersuchungen zum Mesolithikum in nördlichen und mittleren Tieflandsraum zwischen Elbe und Oder*, Poczdam 1966 (maszynopis).

² Materiały w Katedrze Archeologii UW.

³ M. Kobusiewicz, *Krzemienica przemysłu tardenuaskiego z Pietrzykowa*, pow. Września, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, t. 17, 1966.

⁴ S. K. Kozłowski, *Pradzieje...* op. cit.; M. Kobusiewicz, *Mezolit w środkowozachodniej Wielkopolsce*, „*Światowit*”, t. 31, 1970.

Tablica I

Płock-Radziwie II. Zabytki mezolityczne w.n.

zespoły należą do grupy chojnickiej, która jest częścią składową kultury chojnicko-pieńkowskiej⁵.

Stanowisko	Ważniejsze typy zbrojników*													
	DA DB	DD	DF DG	K	TD TC	TI	TH	TE	TK	PB	PC	JJ	AZ	AA
Swornigacie 1 - 3, 5, 6		+		+		+	+	+	+	+	+		+	+
Niwka 1	+					+	+		+	+	+		+	+
Sulęcinek 1					+	+				+	+		+	+
Pietrzyków g	+		+	+	+	+	+	+	+	+			+	
Pyzdry 5a		+			+	+	+	+	+		+	+	+	+
Pyzdry 3	+		+			+	+	+	+				+	+
Modlica 3	+			+		+	+	+	+		+			
Ruda Komorska 1/1							+	+	+				+	
Ruda Komorska 2a	+				+		+	+			+	+		+
Ruda Komorska 2b							+		+				+	+
Białobrzegi 6	+	+		+			+	+	+		+	+	+	+
Akacyjki-Firginy 1	+	+				+	+	+	+	+			+	+
Mosina 3/2							+		+				+	+
Telażna Leśna 1	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Płock-Radziwie II		+	+		+		+		+				+	+

* Wg. S. K. Kozłowskiego

Objaśnienie symboli typów zbrojników: DA – tylczaki typu Stawinoga, DB – tylczaki lancetowate, DD – smukłe półksiężycy, DF – tylczaki z podciętą, retuszowaną podstawą, DG – tylczaki rombówate, K – półtylczaki typu Komornica, TD – duże trójkąty janisławickie, TC – duże, wąskie trójkąty prostokątne, TI – małe trójkąty janisławickie, TH – trójkąty pieńkowskie, TE – trójkąty z retuszem trzeciego boku, TK – trójkąty chojnickie, PC – ostrza typu Nowy Młyn, JJ – małe zbrojniki janisławickie, AZ – zwykłe trapezy, AA – niskie trapezy.

Porównanie z homogenicznymi zespołami innych polskich kultur mezolitycznych daje z kolei następujące rezultaty:

Omawiany inwentarz nie może należeć do kultur kundajskiej i komornickiej, bowiem nie ma on żadnych elementów członów podstawowych tych kultur (m.in. liściaki i wkładki kundajskie, tylczaki typu Stawinoga, półtylczaki typu Komornica, równoramienniki, trójkąty rozwartokątne)⁶.

Tak więc pozostają tylko dwie możliwości – przynależność do kultury janisławickiej lub chojnicko-pieńkowskiej. Gdyby inwentarz był janisławicki, ze względu na obecność niskich trapezów oraz lokalizację stanowiska w terenie, powinien być zaliczony do grupy wisteckiej kultury janisławickiej⁷. Trzeba jednak podkreślić, że brak w nim przede wszystkim podstawowego wyznacznika janisławickiego –

⁵ S. K. Kozłowski, *Pradzieje...* op. cit.

⁶ S. K. Kozłowski, *Pradzieje...* op. cit.; tegoż, *Kultura komornicka na tle mezolitu Europy Środkowej*, „Światowit”, t. 28, 1967; tegoż, *Północno-wschodni krąg kultur mezolitycznych*, w: *Badania epoki kamienia w Polsce i poza Polską*, Warszawa-Wrocław-Kraków 1971.

⁷ S. K. Kozłowski, *Pradzieje...* op. cit.

zbrojników janisławickich, natomiast dobrze jest reprezentowany nie znany kulturze janisławickiej człon chojnicko-pieńkowski (tabl. I, 1 - 6). Co więcej, drobne drapacze wiórowe (tabl. I, 14, 15) też nie są charakterystyczne dla zespołów janisławickich. Należy stwierdzić ponadto, że wszystkie elementy z Płocka-Radziwia II, które mieszczą się w tradycji janisławickiej (tabl. I, 7, 8 - 10, 11, 12, 13, 19 - 25) równie często występują w kulturze chojnicko-pieńkowskiej⁸.

W konsekwencji powyższych uwag można ustalić, że jeżeli inwentarz z Płocka-Radziwia II jest zespołem homogenicznym, należy go bezspornie zaliczyć do kultury chojnicko-pieńkowskiej. Żeby interpretację uściślić, należy podkreślić, że interesujący nas inwentarz jest bliższy (terytorialnie i typologicznie) zespołom grupy chojnickiej (obecność trójkątów chojnickich) niż grupie pieńkowskiej (brak półtyłczaków pieńkowskich)⁹.

Pozostaje do rozstrzygnięcia kwestia homogeniczności omawianego inwentarza. Przemawiałby za homogenicznością inwentarza argument planigraficzny (mały rozrzut przestrzenny zabytków), ale może jeszcze bardziej przekonujące byłyby tu argumenty typologiczne. Z załączonej tabelki porównawczej wynika, że inwentarz z Płocka-Radziwia II ma dokładne odpowiedniki w niewątpliwie homogenicznym zespole grupy chojnickiej. Dotyczy to również pozornie „janisławickich” elementów (np. duże trójkąty janisławickie z Pietrzykowa g czy pojedyncze elementy „janisławickie” z Telążnej Leśnej I).

Wydaje się więc, że inwentarz z Płocka-Radziwia II jest zespołem homogenicznym, choć z ostatecznym rozstrzygnięciem tej sprawy trzeba będzie poczekać do czasu rozpracowania wzajemnego stosunku grupy wisteckiej kultury janisławickiej i kultury chojnicko-pieńkowskiej, a szczególnie grupy chojnickiej. Jednym z przyczynków do tego problemu jest stanowisko Płock-Radziwie II; inne publikowane w tym tomie to Dąbrówka, pow. Włoszczowa¹⁰.

Obecność trapezów pozwala datować zespół z Płocka na okres atlantycki.

PŁOCK-RADZIWIE II, A SITE OF THE CHOJNICE-PIENKI CULTURE

The article is devoted to a Mesolithic surface collection from a small site (30×40 m). Its collection contains microliths (plate I, 1 - 13), small end-scrapers (plate I, 14 - 18) and irregular scrapers (plate I, 19 - 25) characteristic of the Chojnice-Pieńki culture and analogous with the assemblages from Swornigacie 1 - 3, 5, 6 (district of Chojnice) Pietrzyków g (district of Września) and Telążna Leśna I (district of Włocławek), which must be included in the Chojnice group of the Chojnice-Pieńki culture. The enclosed table shows the fundamental analogies of the inventory with the important assemblages of the Chojnice group, and can be dated on the Atlantic Period.

⁸ S. K. Kozłowski, *Pradzieje...* op.cit.

⁹ S. K. Kozłowski, *Kultura pieńkowska*, „Światowit”, t. 29, 1968.

¹⁰ Por. artykuł B. Gintera w tym tomie.